

DEBRECENI KONFERENCIÁK III.

EURÓPAI MAGYARORSZÁGOT!

**KOSSUTH LAJOS
ÉS A MODERN ÁLLAM KONCEPCIÓJA**

című országos jogtörténeti konferencia
(Debrecen, 2002. október 3-4.)

tanulmányai

Debrecen, 2004

P. SZABÓ BÉLA

A magyarországi jogoktatás Kossuth Lajos korában

Mindazokban, akik konferenciánk programját tanulmányozták, joggal merülhetett fel a kérdés, hogyan is illeszthető be egy „A magyarországi jogoktatás Kossuth Lajos korában” című előadás azok sorába, amelyek a 19. század magyar politikai gondolkodásának és közéletének meghatározó személyisége, „Kossuth apánk” elsősorban politikai és közjogi hagyatékával, jelentőségével foglalkoznak.

Egyrészt akik az előadó eddigi munkásságát ismerik, talán nem lepődnek meg ezen, hiszen több munkámban foglalkoztam a jogoktatás hazai történetével, a jogi kultúra képzés útján való terjedésének múltjával, igaz, korábbi évszázadokra, és elsősorban hazánk határain kívülre tekintve. Tapasztalnunk kell azonban, hogy jogoktatásunk 18-19. század fordulója utáni félszázadának történetében (erre felelve a címben megjelenő „Kossuth korában” kitétel) bizony vannak még feltáratlan kérdések, és hiányzik egy igazán modern összefoglalás, átfogó kép e korszak hazai jogoktatásáról – Eckhart örökérvényű műve¹ és a jogakadémiák szorgalmas krónikásainak munkái ellenére. Tökéletlen, és a szakirodalmat csak részben áttekintő szösszeneteim erre kívánják a figyelmet felhívni. Különösen a jogakadémiák tekintetében lehetnek hiányérzeteink, hiszen még az 1966-os smolenicei konferencia eredményei sem nyertek összefoglaló értékelést.²

Annak ellenére így van ez, hogy az utóbbi évtizedekben sem hanyagolták el a jogtörténészek ezt a kérdést. Ezt a tanszabadság kialakulásának kérdésével foglalkozó munkák,³ egyes jogi iskolák történetét a 19. századra is kiterjedően feldolgozó újabb tanulmányok, és egyes reformtörekvéseket elemző munkák (mint amilyen többek között például a jogakadémiák 1874-es reformját bemutató tanulmány Mezey Barna tollából⁴), {14} valamint az összefoglaló oktatástörténeti

¹ ECKHART Ferenc, *A magyar királyi Pázmány Péter Tudományegyetem története: A Jogtudományi Kar*, Budapest, 1934.

² *Die juristische Bildung in der Slowakei und Ungarn bis zum J. 1848*, Acta Facultatis Juridicae Universitatis Comenianae, Bratislava, 1968.

³ HORVÁTH Pál, *A tanszabadság fejlődéstörténete*, in: KOVÁCS Kálmán (szerk.), *A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében*, Budapest, 1984, 7-26.

⁴ MEZEY Barna, *A jogakadémiák 1874. évi reformja*, in: KOVÁCS Kálmán (szerk.), *A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében*, Budapest, 1984, 115.

művek⁵ bizonyítják. Rövid betekintésem csak arra lesz elég, hogy érzékeltessem, mennyire fontos, hogy újra hozzányúljunk a reformkor jogoktatásának kutatásához, modern, új módszerekre támaszkodó értelmezéséhez: újraértékelve a régi szakirodalmat, és annak nyomán visszatérve a jogoktatás nyomait őrző levéltárakba.

Másrészt Kossuthot a tudós céhek közül mindenek előtt a jogászok vindikálják büszkén maguknak, hiszen „szakmai” képzettsége, pályakezdése mindenképpen a jogászok közé sorolja. Azon jogászok közé, akik a 19. század első felének „értelmiségi-robbanása” (kulturális forradalma) derékhadát testesítették meg. Hiszen a lelkészek mellett a magyarországi értelmiség legszélesebb rétegét a jogászok testesítették meg, akik sorába – mint Vörös Károly 1975-ben írta – az ügyvédek mellett „*részint tételes jogszabályi előírás alapján, részint a szokásra és a józan ésszel felmért követelményekre válaszolva általában beletartoztak az igazságszolgáltatás összes hivatalos bírái, ügyészei, a központi hatóságok és a törvényhatóságok hivatali karának összes érdemi ügyintézői – mely azonban lefelé ezeken túl is terjedve magában foglalta az alsóbb rendű köz- és magánalkalmazottak egy igen széles rétegét is, és melyhez a közép- és kisbirtokos nemességnek az ügyvédi diplomát meg nem szerzett, de a jogi tanfolyamokat egészében vagy részben egyetemi vagy akadémiai fokon mégiscsak szerző*” nagyon jelentős hányada is csatlakozott.⁶

Egyetlen – számomra új és érdekes – tényre hívnám fel ezzel kapcsolatban a figyelmet, amely aláhúzhatja, hogy a jogászai képzettségű és műveltségű réteg a magyar értelmiség gerincének volt tekinthető, amely döntően befolyásolhatta a magyar társadalom egész értékrendszerének kialakulását:

A mai Magyar Országgyűlés számomra egyik legszimpatikusabb, de a történettudomány számára mindenképpen leghasznosabb tette volt, hogy 2002-ben kiadta az 1848-1849. évi első népképviseleti országgyűlés történeti almanachját.⁷ Ebben a kitűnő prosopográfiai munkában – a jogi {15} műveltség 19. század első felére vonatkozó – eddigi sejtéseink és állításaink újabb bizonyítékot nyertek.

A munka rendkívüli alaposággal és magas színvonalon hozza (többek között) az 1848-1849. évi országgyűlés 450 igazolt képviselőházi küldöttének életrajzát. A képviselők biográfiáiból kirajzolódó képet – bizonyos értelemben – reprezentatívnak tekintve az alábbiakat állapíthatjuk meg:

⁵ LADÁNYI Andor, *A magyarországi felsőoktatás a dualizmus kora második felében*, Budapest, 1969.

⁶ VÖRÖS Károly, *A modern értelmiség kezdetei Magyarországon*, Valóság (1975/10), 6.

⁷ PÁLMÁNY Béla (szerk.), *Az 1848-1849. évi első népképviseleti országgyűlés történeti almanachja*, Budapest, 2002.

A – fenti meghatározás szerint – foglalkozásuk szerint jogásznak tekinthető képviselők (az alábbi táblázat adatainak I. c, g, h, i sorait figyelembe véve⁸) a mandátumot szerzettek csaknem 71 százalékát tették ki.

I. Értelmiséiek		
a) pap	9	2,00 %
b) katonatiszt	2	0,44 %
c) ügyvéd	51	11,33 %
d) orvos	2	0,44 %
e) író, újságíró	6	0,67 %
f) főiskolai tanár	9	2,00 %
g) állami hivatalnok	48	10,67 %
h) vármegyei tisztviselő	167	37,11 %
i) városi tisztviselő, tanácsos	53	11,78 %
Összesen	344	76,44 %
II. Gazdasági tevékenységet folytatók		
a) bányászati vállalkozó, bányatiszt	4	0,89 %
b) iparos, kézműves	4	0,89 %
c) kereskedő	2	0,44 %
d) földbirtokos	85	18,90 %
e) uradalmi tiszt	9	2,00 %
f) gazda	2	0,44 %
Összesen	106	23,56 %
Mindösszesen	450	100,00 %

1. táblázat - A megválasztott képviselők foglalkozásuk szerinti megoszlása

{16}

Felvethető, hogy az állami hivatalokban a magasabb pozíciókban, a kormányszékeknél és a felsőbb bíróságoknál a kormány még mindig politikai érdekem jutalmául

⁸ Almanach, i.m., 1248.

osztogatta a hivatalokat,⁹ s így mennyiben tekinthetők ők – a szó tágabb értelmében – „jogásznak”? Ugyanakkor tény, hogy a királyi közigazgatás személyzetének képzettségében (elsősorban jogi képzettségében) jelentős volt az előrelépés a reformkorban.

Az előbbi kérdés felvetődhet az alacsonyabb szintű tisztviselőkkel kapcsolatban is, hiszen a „táblabírák” és „falujegyzők” korában – mai tudásunk szerint – a képzettségi színvonal a vármegyékben és a közösségekben volt a legalacsonyabb.¹⁰

Prosopográfiai bázisunk adataihoz visszatérve kicsit árnyalható a kép és bizonyosodik, hogy nyugodtan tekinthetjük a fent említetteket jogi képzettségűeknek, hiszen a 450 képviselő 75 százalékánál (344 képviselő) volt kimutatható a jogvégzettség. (Koruknál fogva a vizsgált személyek tanulmányi ideje szinte kivétel nélkül a 19. század első felére esett.)

Közismert, hogy a 18. század második felében a képzettségi előírások megjelenése (1769 az ügyvédi képesítésről, 1784 az ügyvédi vizsga előfeltételeinek meghatározásáról) illetve az állami felügyelet erősödése révén (*Ratio Educationis*, *Planum Iuridicae Facultatis*) a jogászképzés keretei megszilárdultak és modernizálódtak.

A *Ratio Educationis* (1777) a gyakorlati szakemberek, köztük a jogtudással rendelkező hivatalnokok képzése érdekében az Egyetem mellé felállított királyi akadémiákon (Nagyszombat, Győr, Nagyvárad,¹¹ Kassa,¹² Zágráb – 1776-1788 között) szervezte meg a felsőfokú jogi oktatást.¹³ {17}

A királyi jogakadémiák mellé a 18. század második felétől felsorakoztak az egyházi jogakadémiák is. A kezdetben a protestáns főiskolákon a bölcsészeti kurzusok mellett szervezett jogi tanszékek Pozsonyban (1784),¹⁴ Sárospatakon

⁹ VÖRÖS, *i.m.*, 8.

¹⁰ VÖRÖS, *i.m.*, 7-8.

¹¹ BOZÓKY Alajos, *A nagyváradi királyi jogakadémia vázlatos története*, Nagyvárad 1872; UÓ., *A nagyváradi akadémia százados múltja*, Budapest, 1889.

¹² MARTIN VIETOR, *Die Rechtswissenschaftliche Akademie in Košice bis zum Jahre 1848*, Die juristische Bildung in der Slowakei und Ungarn bis zum J. 1848, Acta Facultatis Juridicae Universitatis Comenianae, Bratislava, 1968,

¹³ A jogakadémiák kezdeti történetére összefoglalóan PECZE Ferenc, *Az első magyarországi jogakadémia alapítása és a tananyag-korszerűsítés a XVIII-XIX. századfordulón*, Jogtudományi Közlöny (1968/3), 143-151. Valamennyi királyi akadémia történetére vö. *A magyar királyi jogakadémiák és joglyceumok története: Hivatalos adatok alapján*. Budapest, 1873.

¹⁴ JÁN ČAPLOVIČ, *Der Rechtsunterricht am Evangelischen Lyceum in Bratislava*, Die juristische Bildung in der Slowakei und Ungarn bis zum J. 1848, Acta Facultatis Juridicae Universitatis Comenianae,

(1793),¹⁵ Debrecenben (1800),¹⁶ Eperjesen (1815),¹⁷ Kecskeméten (1831), Pápán (1832)¹⁸ és Máramarosszigeten (1836)¹⁹ jogakadémiákká épültek ki. Jogakadémiává lett később a 18. század közepén Egerben alakult *Foglareanum*,²⁰ és a 19. század elején létrejött pécsi akadémia is (1831).²¹

(A ma jogi oktatójának is ismerős jelenségek, megjegyezve, hogy az irodalomban igencsak bizonytalan terminológiával találkozunk: nem lehet igazán érzékelni, hogy egyes felekezeti iskolákban a jogi tanszék jogilag mikor nő át jogakadémiába, a jogoktatás mikor nyer „jogakadémia” egységes elnevezéssel közel egységes jogi kereteket. Legszembetűnőbb ez a {18} bizonytalanság talán éppen a Debreceni Kollégium jogoktatásának történetében.)²²

A jogvégzett képviselőházi tagok helyileg a mellékelt táblázat szerint oszlottak meg a különböző képzési helyek között. Látható, hogy meglehetősen nagy azok száma, ahol bizonyosak lehetünk abban, hogy az adott személyiség jogot hallgatott, de nem tudjuk, hogy egyetemen vagy jogakadémián, vagy az nem világos, hogy melyik jogakadémiát látogatta fiatalabb éveiben.

Bratislava, 1968, 73-78.; ORTVAY Tivadar, *Száz év egy hazai főiskolaéletéből: A pozsonyi kir. Akadémia ának 1784-től 1884-ig való fennállása alkalmából*. Budapest, 1884.

¹⁵ FRÁTER Zsófia, *A sárospataki jogakadémia története*, Budapest, 1976, kézirat.

¹⁶ KOVÁCS Sándor, *Adatok a jogtanítás történetéhez Főiskolánkban a múlt század végétől az 1875. évig*, 1893/94-diki Évkönyv a debreczeni ev. ref. Főiskola Akadémiai Tanszakairól.

¹⁷ HORVÁTH Ödön, *Az eperjesi ág. ev. hv. jogakadémiájának múltja és jelene*, Kassa, 1886; HÖRK József, *Az eperjesi ev. ker. kollégium története*, Kassa, 1896; BRUCKNER Győző, *A tiszai ev. egyházkerület miskolci (eperjesi) jogakadémiájának rövid története*, Miskolci Jogakadémia Almanachja, 1938/39. év.

¹⁸ KISS Ernő, *A dunántúli református egyházkerület pápai főiskolájának története, 1531-1895*, Pápa, 1896; LAMPÉRT Géza, *A pápai református főiskola története*, Pápa, 1931; NÉMETH Márta, *A pápai jogakadémia története*, Budapest, 1983, kézirat; TRÓCSÁNYI Zsolt (szerk.), *A pápai kollégium története*, Budapest, 1981; SZABÓ György, *Jogi oktatás Pápán: A Pápai Ref. Jogakadémia története 1832-1885*, in: KOVÁCS Kálmán (szerk.), *A jogászoktatás a magyar felsőoktatás rendszerében*, Budapest, 1984, 121-153;

¹⁹ GERGELY György, *A Hódmezővásárhelyen működő máramarosszigeti református jogakadémia Évkönyve*, Hódmezővásárhely, 1925.

²⁰ UDVARDY László, *Az egri érseki joglyceum története*, Eger, 1898; ACSAY Dénes, *Ügyvédképzés az egri jogakadémián*, Vita Academica 1938/3.

²¹ A régebbi összefoglaló irodalomból vö. BOZÓKY Alajos, *A királyi jogakadémiák és katolikus joglyceumok*, Felsőoktatásügy Magyarországon, Budapest, 1896; HORVÁTH Ödön, *Jogakadémia*, Jogi Lexikon, IV, Budapest, 1903, 436-449 (különlenyomatként: H. Ö., *Jogakadémiák és Jogi vizsgálatok*, Budapest, 1903.); Uő, *A protestáns vallásfelekezetek által fenntartott jogakadémiák*, Felsőoktatásügy Magyarországon, Budapest, 1896.

²² Vö. NAGY Sándor, *A jogi oktatás és szervezet a debreceni Ref. Kollégiumban 1742-1914*, in: KOVÁCS Kálmán (szerk.), *A jogászoktatás a magyar felsőoktatás rendszerében*, Budapest, 1984, 155-189.

Az egyetemen a vizsgált és ismert iskolájú személyi kör 13 százaléka fordult meg bizonyosan. De látható, hogy a legnépszerűbb királyi vagy felekezeti akadémiák vetekedtek az egyetem képzésben betöltött szerepével. Az egyetem – nagyjában-egészében – megfelelvén korabeli szerepének, a jogot hallgatottak hozzávetőleg egyhatodát fogadhatta falai között.

Iskola	Hallgatók száma	Ebből ügyvédi vizsgát tett
Pesti egyetem	42	27
Pozsony	37	29
Sárospatak	33	22
Kolozsvár	28	13
Nagyvárad	21	21
Győr	21	15
Debrecen	15	14
Kassa	13	9
Eger	10	8
Marosvásárhely	8	3
Kecskemét	5	3
Zágráb	4	3
Eperjes	4	2
Pécs	3	3
Pápa	3	3
Késmárk	3	3
Losonc	2	1
bizonytalan jogakadémia	36	33
Bizonytalan egyetem/jogakadémia	52	32
Külföld	4	1
Összesen	344	245

2. táblázat - A joghallgató képviselők megoszlása az oktatási intézmények között

Az egyetem és az akadémiák jogi oktatása közti különbséget az első *Ratio Educationis* pusztán abban látta, hogy míg az egyetem feladata a tudomány ápolása (amellett, hogy csak itt lehetett jogi doktori címet szerezni), addig az akadémiák a

gyakorlati (igazgatási és igazságszolgáltatási) pályára készítene elő: „képezzék megfelelő tisztviselőket a király és a köz számára.”²³

A királyi jogakadémiákon (s majd az ezeket másolni kénytelen egyháziakon is) a *Ratio Educationis* szerint az oktatás két szakaszra oszlott: kétéves bölcsészeti és kétéves jogi kurzusra, kurzusonként 4-5 (bölcsész), illetve 4 (jog) tanárral. A jogi oktatás 1845-ig latinul folyt. Az első *Ratio Educationis* szerint az első évben természetjogot, magyar közjogot, egyetemes történetet, bányajogot, magyar nyelv és irodalmat és általában okiratszerkesztést (tisztí írásmódot), míg a második évben a magyar magán- és büntetőjogot, politikai- és kamerális-tudományokat, valamint (általában a húszas évektől kezdve) váltó és kereskedelmi jogot adtak elő. {19}

A bölcsészeti kurzus második, később harmadik éve a felekezeti jogakadémiákon gyakran összecúsított a jogi tanfolyam első évével.

A második *Ratio Educationis* (1806) a képzés időtartamát három évre kívánta kiterjeszteni, de ez a rendelkezésre álló adatok szerint a jogakadémiákon semmi esetre sem sikerült.²⁴ A második *Ratio* szemlélete szerint az egyetemi jogoktatás abban különbözött a (királyi) akadémiától, hogy az egyetem mind mennyiségileg, mind minőségileg többet adott. {20} Ugyanazokat a tárgyakat, amelyeket az akadémiákon előadtak, az egyetemen alaposabban tárgyalhatták, és olyan tárgyak is oktatásra kerülhettek, amelyeket máshol nem oktattak. Az egyetem és az akadémiák között a végzettség értéke tekintetében nem volt különbség: az, aki akadémiát végzett, ugyanazokra a hivatalokra volt képesítve, mint az, aki tudását az egyetemen szerezte.²⁵

Ennek tudható be, hogy vizsgált korszakunkban jogi doktorátust alig néhányan szereztek évente, még az 1830-as években is csak évente 3-4 volt ezek száma.²⁶ Ezt a tényt igazolja, hogy a népképviselői országgyűlés jogi egyetemen megfordult tagjainak csak egyhatede lett *doctor juris*.²⁷

²³ CSIZMADIA Andor, *A magyar jogi felsőoktatás fejlődése*, Felsőoktatási szemle 1969/10, 578.

²⁴ HORVÁTH Ödön, *Jogakadémia*, i.m., 440.

²⁵ ECKHART Ferenc, *A jogi oktatás reformjának múltja*, Magyar Felsőoktatás: Az 1936. évi december hó 10-től december hó 16-ig tartott országos felsőoktatási kongresszus munkálatai, szerk. MÁRTONFFY Károly, II. Jogi és közgazdasági szakosztály, Budapest, 1937, 13.

²⁶ ECKHART, *A jogi oktatás...*, i.m., 13.

²⁷ A 42 két egyetemen jártból hat szerzett doktori címet.

Bár a jogakadémiák oktatása országosan közel hasonló szintű lehetett, a képviselők hallgatói pályafutásában ritkán figyelhető meg a jogi tanfolyamok megkezdése után iskolaváltás. Az meglehetősen gyakran előfordul, hogy valaki elemi és – úgy mond – középiskoláit más-más városban végezte, de a bölcsészeti és jogi tanfolyam már jórészt egy helyre esik, és egészen ritka a jogi tanfolyam közbeni „átnyergelés” egy másik akadémia jogi tagozatára. Mindösszesen kilenc képviselőnél találkozunk ilyennel, és ebből a csekély számból semmilyen tendencia nem figyelhető meg. A leggyakrabban, de mindössze kétszer Debrecenből Sárospatakra került át az akadémista.

Kossuth maga is egy helyen hallgatott jogot: Patakon, hiszen Eperjesen kora miatt legfeljebb a bölcsészeti tanfolyamot látogathatta. Eperjesen a '10-es években mindössze két évben folyt rendszeres jogoktatás Tomka István professzor vezetésével (az 1815/16 és 1816/17-es tanévben), de ekkor Kossuth még túl fiatal volt.²⁸ S amikor a Kövy-tanítvány, {21} Csupka András 1822-től átvette a jogi tanszéket, és rendszeres oktatásról beszélhetünk,²⁹ Kossuth már Pesten volt joggyakornok.

Jogi elméleti képzettségét tehát a Kövy Sándor nevével fémjelzett Patakon szerezte, ahol éppen az ő idejében virágzott az 1812-22 között fennálló szimbolikus *Páncéhvármegye*. A Csupka által később Eperjesre is átvitt hallgatói vármegye a tényleges vármegyék mintájára volt megszervezve, ugyanolyan tisztviselőkkel rendelkezett, mint valódi megfelelője. Főispán, alispán, szolgabírák, esküdtek, *congregatio generalis, sedes restauratoria*. A közgyűlésekről, ahol politikai és országos kérdésekről vitatkoztak, szónokoltak, szabályos jegyzőkönyvek készültek. A hallgató-megyének volt törvényszéke is, amelyen valamennyi korabeli jogszabály alkalmazható volt akár magánjogi, akár büntető ügyekben. Patakon minden évben háromszor tartottak megyei tisztválasztó gyűlést Kövy-főispán vezetése mellett.

---

²⁸ Kossuth Eperjesen, 1819. július 5-én kelt végbizonyítványa szerint az alábbi tárgyakat – köztük jogi tárgyakat – hallgatott: „*Artes et scientiae, tempusque us impensum: Intra duos annos, excepta Theologia Morali et Encyclopaeia Scientiarum audivit omnia, debito ordine diligentia interdum interrupta, sed abundae compensata Systemati recepto convenienter. Nimirum Mathesim puram, Psychologicam, Empiricam Logicam, Metaphisicam, Physicam, Historiam Hungariae, Historiam Ecclesiae ulteriozem, Statisticam Europae in genere et Hungariae speciatim, Jus Naturae, publicum, universale et Gentium, Ethicam, Politicam, Paedagogiam, et Historiam philosophiae. In Omnibus his uti et in stilo bene latino meruit calculum eminentiae e primis.*” Vö. Kossuth Lajos összes munkái VI. Magyarország újabbkori történetének forrásai. Kossuth Lajos: Ifjúkori iratok: Törvényhatósági tudósítások. Szerk. BARTA István, Budapest, 1966, 19-20.

²⁹ Eugen BIDOVSKY, *Die rechtlichen Lehrbücher an dem Evangelischen Distriktskollegium in Prešov bis zum Jahre 1848, Die juristische Bildung in der Slowakei und Ungarn bis zum J. 1848, Acta Facultatis Juridicae Universitatis Comenianae, Bratislava, 1968, 41.*

(A megye működését 1822-ben betiltották, 1832-ben Szemere Bertalannak sikerült kétféle irányítás után elérni a Helytartótanácsnál a „vármegye” működésének újbóli engedélyezését.)³⁰

Ismert, hogy a jogi tudást az akadémiai vagy egyetemi iskolázás mellett az ún. *patvaria* tette teljessé.³¹ Itt – ideális esetben – az egyetemi vagy az akadémiai tanulmányok lezárása után az ügyiratok másolása során (*apud viros in jure peritos*) szereztek meg a fiatalok a gyakorlati jogi ismereteket. Az általában egykésztendő patvaristáskodás után a királyi táblához kerültek, *s juratus notarius* nak neveztettek. Itt a tulajdonképpeni igazságszolgáltatást ismerhették meg. Csak ezután tehetett le a jelölt az ügyvédi vizsgát, esküdhettek fel ügyvédnek, s kezdhetett a fiatal jogász ügyvédi gyakorlatot.

Ez volt a korabeli nemesi ifjúság iskolai pályafutása azok esetében is, akik nem készültek jogi pályára, mint azt az adatainkból hiányzó 5 százalék is mutatja, bár abban bizonyosak lehetünk, hogy a jogvégzett nem jogászok aránya ennél jóval nagyobb volt.

A fenti táblázat mutatja, hogy a jogot hallgató képviselők 71 százaléka (245 fő) tette le az ügyvédi vizsgát elsősorban a pesti királyi táblán, vagy Erdélyben a marosvásárhelyi, illetve Horvát-Szlavónországban a báni táblán. Ugyanakkor, mint az első táblázatban láttuk, ténylegesen csak 51 fő tevékenykedett ügyvédként. Ez megfelel a tendenciáknak, hiszen Schwartzner statisztikai adatai szerint a század elején a 6000 ügyvédi képzésű országos közül csak 600 folytatott tényleges ügyvédi gyakorlatot.³² {22}

Ügyvédi vizsgát tett képviselőink csupán 20 százaléka tevékenykedett tehát ügyvédként, ami bizonyos növekedést jelent.

Vizsgált időszakunkban egyébként is fokozatosan nőtt az ügyvédi képzést szerzők száma (1791 és 1847 között a pesti királyi táblán 12460 ügyvédet vizsgáztattak le, az éves átlag 1800 körül 90, míg a negyvenes években már 500 körül

---

³⁰ *A patvari diákvilág anekdotáinak II*, szerk. PANKA Károly, Budapest, 1930. 136-138; HORVÁTH Ödön, *Jogakadémia i.m.*, 447.

³¹ A 17-18. századi patvariára vö. BODA Ernő, *A hazai jog oktatása a patvarián*, in: Emlékkönyv Kolosváry Bálint dr. jogtanári működésének 40. évfordulójára, Budapest, 1939, 47-60.

³² VÖRÖS, *i.m.*, 7.

volt), így a szabad versenynek kitett ügyvédek száma is a századeleji 600-ról 4800-ra emelkedett.³³

Érdekes, hogy az ügyvédi vizsgát tevők között (mint egyébként a joghallgatók között is – 75 %) sok nemest találunk. Annak ellenére, hogy a főnemesek ritkán tettek ügyvédi vizsgát, találunk ellenpéldákat is, pl. Teleki Domokos és Teleki László személyében.³⁴

Azon jogvégzettek, akik nem tettek ügyvédi vizsgát, elsősorban a helyi igazgatásban helyezkedtek el, de a megyei és községi igazgatásban is találunk ügyvédi passzussal rendelkezőket. 1844-ig közszolgálati pályán, a legalacsonyabb fokozatokat kivéve csak nemeseket alkalmaztak.

Adataink szerint a jogtanulásban való részvételnél, az ügyvédi vizsgák letétele tekintetében nemzetségi különbségek nem voltak. {23}

A jogakadémiák forradalom előtti problémáit jól mutatják azok a reformgondolatok, melyeket a nagyváradi jogakadémia tanári kara 1848 márciusában fogalmazott meg:

- Az akadémiák nyerjenek képviseleti jogot az országgyűlésben.
- Az iskolák „kormányzóit” a tanulmányi pályán érdemeket szerzett s egyébbel nem foglalkozó egyének, főleg tanárok sorából válasszák, és ők fizetést húzván az akadémiák székhelyein lakjanak.
- Az akadémiák tanáraiul olyan egyéneket hívjanak meg, akik a tudományosság hírét irodalmilag is kivívták és gyakorlati tanképességüket már különben is előzően beigazolták.
- A tanárok oly ellátást nyerjenek, hogy egész idejüket a tudománynak szentelhesék és a tudományok elhanyagolásával más mellékes keresetmódhoz fordulniuk ne kelljen.
- A tanárok ne legyenek kénytelenek húsz évnél tovább szolgálni, hanem ennek lejártával vagy más hivatalokba való előlépést, vagy teljes fizetéssel való nyugdíjazást nyerjenek.
- A tanítási és tanulási szabadság tökéletes legyen.
- Oly tanszékeket, könyvtárakat és testgyakorló intézeteket állítsanak fel, amilyenek az előrehaladott tudományosságnak s a kifejlettebb alkotmányos élet igényeinek megfelelnek.³⁵

---

³³ *Uo.*

³⁴ *Almanach, i.m., 894. és 897.*

³⁵ HORVÁTH Ödön, *i.m., 441.*

Az 1848:XIX. tc. által kimondott tanszabadságot (szabad oktatóválasztás, a tanulmányok nem csak meghatározott tankönyvekhez kötése, kívülálló szakemberek meghívása) a szabadságharc bukása maga alá temette.³⁶ Az osztrák abszolutizmus a korábban háromévvessé változtatott jogi tanfolyamot ismét négyévvessé tette, és 1850-től az olyan állami szolgálatba lépőktől, amelyek előfeltétele az állam- és jogtudományok elvégzése volt, megkövetelte az elméleti államvizsgák letételét.³⁷ 1852-ben egy pátens előírta, hogy csak az bocsátható ügyvédi vizsgára, aki az egyetemen a jogi doktorátust megszerezte.³⁸ Az ún. Thun-féle oktatási reform (1855)³⁹ {24} magyarországi bevezetése az egyetemi jogi oktatás fölényét biztosította – az oktatott tárgyak számának emelésével – a jogakadémiákkal szemben,⁴⁰ s ez jelentősen hozzájárult a jogi műveltség színvonal-emelkedéséhez. A reform bevezette az egységes állam- és jogtudományi doktorátust, és annak elnyeréséhez három szigorlat letételét írta elő.⁴¹ A magyar jogi tárgyak 1861-ben kerültek vissza a tanrendbe.⁴²

A jogakadémiák csillaga ennek ellenére nem áldozott le,⁴³ történetük kutatása továbbra is izgalmas lehet a jövő számára is. Különösen olyan euro-politikai és kormányzati törekvések tükrében, amelyek az ötven éve egységessé vált jogász-képzés kétszintűvé tételét szorgalmazzák.

---

³⁶ CSIZMADIA, *i.m.*, 578.

³⁷ ECKHART, *A jogi oktatás...*, *i.m.*, 14.

³⁸ Vö. ZLINSZKY János, *Az ügyvédség kialakulása Magyarországon*, Fejér megyei Történeti Évkönyv, 8 (1974), 43-46.; DEGRÉ Alajos, *Ügyvédképzés Magyarországon a polgári korban*, in: KOVÁCS Kálmán (szerk.), *A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében*, Budapest, 1984, 58.

³⁹ Vö. Hans LENTZE, *Die Universitätsreform des Ministers Graf Leo Thun-Hohenstein*, Wien, 1962; HORVÁTH Pál, *Egyetemtörténeti tanulmányok*, Budapest, 1973; ECKHART, *A jogi oktatás...* *i.m.*, 14.

⁴⁰ A jogakadémiák abszolutizmuskori történetére MEZEY Barna már idézett cikkén kívül vö. SASHEGYI Oszkár, *Iratok a magyar felsőoktatás történetéből 1849-1867*, Budapest, 1974, 46-48 és különösen az ott közölt dokumentumot: *Ideiglenes rendszabály a magyarországi jogakadémiák tárgyában. Thun által kiadott rendelet*, Bécs, 1850. október 4., 202-205.

⁴¹ CSIZMADIA, *i.m.*, 578-579.; SASHEGYI, *i.m.*, 42.

⁴² P. SZABÓ Béla, *A jogászság és a jogászképzés tradíciói és jelene*, in: Szabó Miklós (szerk.), *Bevezetés a jog- és államtudományokba*, Miskolc, 1998, 195-196.

⁴³ A jogakadémiák sorsára a '60-as években vö. SASHEGYI, *i.m.*, 72-79, és különösen uott, *A Magyar Kancellária rendelete a Helytartótanács hozzájárulása a jogakadémiák tantervének átalakításáról*, Bécs, 1861. október 12., 322-325.